

Martha Batalha

NEVIDITELNÝ

ŽIVOT

NEKUTEČNĚ
ZÁBAVNÝ PŘÍBĚH
DVOU VZPURNÝCH
SESTER

EURÍDICE GUSMÃOVÉ

Neviditelný život Eurídice Gusmãové

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.xyz.cz

www.albatrosmedia.cz

x·y·z

NAKLADATELSTVÍ

Martha Batalha

Neviditelný život Eurídice Gusmãové – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

Martha Batalha

**NEVIDITELNÝ
ŽIVOT
EURÍDICE GUSMÃOVÉ**

A vida invisível de Eurídice Gusmão

© Martha Batalha, 2016

Published by special arrangement

with Villas-Boas & Moss Literary Agency & Consultancy.

Translation © Martin Ilek, 2019

Cover art © Sinem Erkas

© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2019

ISBN tištěné verze 978-80-7597-451-8

ISBN e-knihy 978-80-7597-477-8 (1. zveřejnění, 2019)

Juanovi, který mi důvěřoval už od psaní první
ze čtyř knih zasvěcených jménu Eurídice.

Rodičům, kteří mi toho dali mnohem víc
než jen příjmení a jsou obtisknuti ve všem, co dělám.

A své nejlepší učitelce portugalštiny,
kterou kdy kdo mohl mít:
„Solveig, tohle je ta dvanáctiletá dívka,
která ti s vděkem oplácí, co jsi ji naučila.“

Drahá čtenářko, vážený čtenáři,

mnoho z událostí popisovaných v této knize se skutečně přihodilo. V Riu de Janeiro se na sebe při epidemii španělské chřipky v ulicích vršily mrtvoly. Verše vycházející z úst Marie Rity použil Olav Bilac a poté co se zamkla v pokoji, o tom vyšla zpráva v deníku Jornal do Commercio.

V Riu žil jeden nefalšovaně francouzský, velmi lakomý knihkupec, jenž namísto své ženě přenechal svůj obchod bratrovi. Z jednoho nuzného mladíka se díky vaření piva stal boháč – ten mladík byl můj prapradědeček, strůjce piva Tupã. A kdosi měl neobyčejný osud, kterému jsem v této knize podrobila Luize, jak píše Luiz Edmundo ve svých knihách pamětí.

Heitor Cordeiro, Bebê Silveira a Raul Régis na počátku Nové republiky pořádali nejnoblesnější salony. Ernesto Nazareth neměl vlastní piano. Cvičil v domě u přátel nebo v obchodech s hudebními nástroji na ulici Carioca. Villa-Lobos obcházel školy, v nichž šířil základy sborového zpěvu a v Městské škole Celestina Silvy byla jedna velmi miloučká profesorka, jak mi vyprávěl můj dědeček.

Ale to nejopravdivější na téhle knize se nachází v životech obou hlavních hrdinek, Eurídice a Guidy. Ještě dnes je lze vidět. Navštěvují vánoční večírky, na kterých po většinu času sedí a drží si malý ubrousek. Jsou první, kdo přichází, a také první, kdo odchází. Hovoří o koření na tresčí krokety, o parnech nebo deštivých dnech, o vínu, kterého si někdy dopřávají, ale jen trošku, jen trošku. Vyptávají se, jestli se manželovi daří dobře, jestli si už dcera neterinky našla přítele nebo zdali jde její syn po správné cestě. Některé z dam potřebují pomoc, když se zvedají z pohovky, aby se mohly posadit k jídelnímu stolu. Řada z nich už ztratila chuť k jídlu a bez zájmu hledí na plátky krocana. Jiné ožijí ve chvíli podávání moučnicku, protože rabanadas, dozlatova opečené sladké topinky, přijdou vždycky vhod. Potichoučku se vrací k pohovce a způsobem člověka, který už je schopen vnímat jen minulost, pozorují mladé, jak si otevírají dárky.

Životy Eurídice a Guidy se zakládají na životech mých a vašich babiček.

1 .

Když se Eurídice Gusmãová vdala za Antenora Campela, stesk po sestře již pominul. Už byla schopná udržet si úsměv, když slyšela něco vtipného, a zvládla si přečíst dvě stránky z knihy, aniž by zvedla hlavu a přemýšlela nad tím, kde by asi v tu chvíli mohla Guida být. Je pravda, že ji hledala i nadále, zkoumavě si na ulici prohlížela ženské tváře a jednou si byla jistá, že ji zahlédla v tramvaji ve směru do Vila Isabel. Potom ale toto přesvědčení pominulo jako všechna ostatní, která do té chvíle měla.

Proč se Eurídice s Antenorem vzali, nikdo moc dobře neví. Někteří věří tomu, že se svatba uskutečnila, protože José Salviano a Manuel da Costa už byli zadaní. Jiní to zase přisuzují nemoci Antenorovy tety, osoby zodpovědné za manželský svazek, která už nadále nemohla svému synovci prát oblečení speciálním levandulovým mýdlem nebo mu připravovat slepičí vývar s tenoučkými cibulovými plátky. Ačkoli měl Nonó v oblíbené chuti cibule, nenáviděl její strukturu. Jediný kousek cibule ukrytý ve fazolích mu byl schopen vyvolat nevolnost a říhání na celé dlouhé odpoledne, které proléval

léčivou substancí Alka-Seltzer. Jsou i tací, kteří věří tomu, že se Antenor s Eurídicí do sebe opravdu zamilovali a že tato vášeň trvala tři minuty dlouhý tanec pro páry na jednom maškarním bále Námořního klubu.

Fakt je ten, že se vzali v přeplněném kostele a hostina se konala v domě nevěsty. Dvě stě tresčích krocket, dvě bedny piva a lahev šampaňského na přípitek u svatebního dortu. Jeden soused, profesor houslí, se nabídl, že na svatbě zahraje. Židle byly odtaženy ke stěně, aby si manželské dvojice mohly zatančit valčík.

Na svatbě nebylo moc dívek, protože Eurídice neměla kamarádky. Přišly tam dvě ne moc staré tety, nepříliš atraktivní sousedka společně s jinou, nepříliš sympatickou. Nejhezčí dívka byla na portrétu jediné zarámované fotografie v sálu.

„Kdo je ta dívka na fotce?“ zeptal se jeden ženichův přítel.

Antenor do svého přítele dloubl a sdělil mu, že tohle nejsou dobré způsoby. Mladého muže to otrávil, rozhlédl se kolem a pak se zadíval na sklenku v ruce. Nechal pivo na stole a odešel na druhý konec sálu.

Byl to prostý obřad, po němž následovala prostá oslava a komplikované líbánky. Antenora pohoršilo, že se prostěradlo nezašpinilo.

„Kde jsi k čertu trajdala?“

„Já jsem nikde netrajdala.“

„Ach, ale trajdala, ženo.“

„Ne, netrajdala.“

„Nechod' na mě s výmluvami, moc dobře víš, co jsme tu měli vidět.“

„Ano, vím, sestra mi to vysvětlovala.“

„Běhno. Oženil jsem se s běhnou.“

„Nemluv tak, Antenore.“

„Tak to říkám a opakuji. Běhno, běhno, běhno.“

Sama v posteli, schovaná pod dekou Eurídice potichoučku plakala za *běhny*, které schytala, i za *běhny*, které slyšela celá ulice. A proto, že to bolelo, nejprve mezi nohama a potom v srdci.

V následujících týdnech se celá záležitost zklidnila a Antenor došel k závěru, že nebude nutné ženu vracet. Uměla nechat zmizet cibulové kousky, velmi dobře prala a žehlila, mluvila málo a měla pěkný zadek. Navíc se díky incidentu ze svatební noci cítil povýšeně, takže když se obracel k manželce, dělal, jako by k ní musel sklánět hlavu. Eurídice na to tam zdola přistoupila. Vždycky si o sobě myslela, že za moc nestojí. Nikdo za moc nestojí, pokud musí chlapci ze sčítání lidu sdělit, že má do políčka zaměstnání napsat slova „v domácnosti“.

Cecílie přišla na svět devět měsíců a dva dny po svatbě. Bylo to usměvavé a tlustoučké miminko, které rodina přivítala oslavou. Opakovali: *Je krásná!*

Afonso přišel na svět další rok. Bylo to usměvavé a tlustoučké miminko, které rodina přivítala oslavou. Opakovali: *Je to chlap!*

Jelikož byla Eurídice zodpovědná za stoprocentní nárůst rodinného jádra za méně než dva roky, usoudila, že nastala chvíle poslat tělesnou část svých manželských povinností do

penze. Své rozhodnutí se ve volných chvílích sobotních rán i v temných okamžicích po deváté večer snažila Antenorovi vyložit nerůznějšími indispozicemi. Antenor však nechtěl žádné „nedotýkej se mě“ vůbec připustit. Byl mužem zvyků a rutiny, včetně té, že se přivine k noční košili manželky a zaboří nos do jejího měkkého bělostného krku. Eurídice se tedy nechala slyšet jinak. Přibrála hromadu kil, jež mluvily samy za sebe a křičely na Antenora, aby se vzdálil.

Po snídani se dojídala svačinou v deset, po obědě svačinou ve čtyři a po večeři napodruhé v devět. Pauzy mezi tím vyplňovala zbytky kašiček a ochutnáváním pokrmů, aby zjistila, zda jsou málo nebo hodně slané, málo nebo hodně sladké, málo nebo hodně ochucené. Naší Eurídici narostly tři brady. Zdálo se, že se jí zmenšily oči, a neměla dostatek vlasů, jež by jí olemovaly odulý obličej. Když zjistila, že je tak akorát v bodě, aby se k ní manžel už nikdy nepřiblížil, osvojila si zdravé stravovací návyky. Pondělní rána držela dietu a nejedla mezi hlavními jídly.

Eurídičina váha se ustálila, stejně jako i rutina rodiny Gusmão-Campelových. Antenor odcházel do práce, děti do školy a Eurídice zůstávala doma, mlela maso a přemýšlela jalové myšlenky, jimiž si otravovala život. Neměla zaměstnání, do školy už nechodila; čím tedy vyplnit denní hodiny, poté co ustlala postele, zalila květiny, zametla obývací pokoj, vyprala oblečení, okořenila fazole, uvařila rýži, připravila suflé a osmažila bifteky?

Protože Eurídice, a na to vemte jed, byla znamenitá žena. Kdyby jí dali vyhotovené výpočty, projektovala by mosty.

Kdyby jí poskytli laboratoř, vyvinula by vakcíny. Kdyby jí dali prázdné listy papíru, napsala by světová díla. Ale to, co jí dali, byly špinavé trenýrky, které velmi rychle a dobře vyprala, načež si sedla na pohovku, prohlížela si nehty a přemýšlela, nad čím by měla přemýšlet.

A tak se stalo, že došla k závěru nemyslet vůbec. A aby nemyslela, musela se na celý den něčím zaměstnat. Jediná domácí činnost, která jí takovou výhodu poskytovala, bylo vaření, jež v sobě mělo dar téměř nekonečných každodenních úkonů. Eurídice by těžko mohla být inženýrkou, nikdy by nevkočila do laboratoře a neodvážila by se psát básně. Tato žena se ale věnovala té jediné povolené činnosti, která v sobě jistý prvek inženýrství, vědy a poezie má.

Každé ráno po probuzení, nachystání dětí, nakrmení rodiny a vysvobození se od manžela a dětí si Eurídice otvírala *Knihu receptů tety Palmíry*. Kachna s pomeranči vypadala jako dokonalá večeře, až na to, že by musela koupit kachnu a doma nebyly žádné pomeranče. Oblékla se na ven a vyrazila do drůbežárny vybrat vydatnou kachnu. Využila příležitosti a koupila i kuře, protože kachna měla být přes noc naložená ve víně a koření; příprava večeře toho dne se tedy stala výzvou, a řekněme si na rovinu, Eurídice výzvy potřebovala jako sůl. Kachna musela být čerstvá a tučná, kuře mělo mít červený hřebínek a masitá prsíčka. Na trhu Eurídice koupila pomeranče na příští den, kokos do bábovky, blumy do nádivky rostbífů a tucet banánů, kterými nakrmí Afonsa s Cecílií, poté co se poštourají v jídle a prohlásí: „Mně to nechutná.“

Po návratu domů chytila kuře a kachnu za nohy, podřízla jim krky, a zatímco drůbeží krev odtékala do dřezu, věnovala se jiným domácím pracem. Kachnu s kuřetem na dvě minuty spařila, peří oškubala z ještě vlažného těla, jehož povrch poté přejela plamenem, aby opálila chmýří. Strívka, žaludek, játra a srdce vyjmula malým řezem na břicho, pokud se drůbež pekla v celku, nebo jedním velkým řezem uprostřed, pokud se jídlo mělo podávat nakrájené na kousky.

A bývaly také přílohy. Brambory nikdy nebyly jen smažené, ale smažené vcelku a nadívané sýrem a šunkou. Vařené gratinovala na smetaně nakrájené na plátky, takzvaně po švýcarsku. Rýže přestala být bílá, když se do ní přidaly hrozinky, hrášek a mrkev, rajčatová omáčka, kokosové mléko nebo jakákoli jiná přísada, kterou teta Palmíra navrhuje ve svých receptech. Když jí zbyla chvilka, věnovala ji zákuskům. Moučníky se švestkovou polevou, našlehaný vaječný sníh, kokosky se sýrovým krémem. Eurídice vařila, dokud nezaplnila všechny jídelní podnosy a veškeré volné místo na kuchyňském stole.

Kulinářskou udatnost naší hrdinky její rodina nedoceňovala. Afonso s Cecílií procházeli obdobím ódy na makaróny a Antenor nebyl muž, kterého by nadchl mořský okoun v kaparové omáčce. *Já chci nudle*, říkaly děti. *Já chci dobrý biftek*, říkal Antenor, a Eurídice se vracela do kuchyně dát vařit vodu na makaróny a Antenorovi slibovala fileť mignon bez žampionů. Po jednom nebo dvou večerech u běžného jídla se navracela k receptům z knihy a všichni museli předstírat, že jim chutnají vepřové medailonky v rozmarýnové omáčce, krevety na třešních nebo rýže s mořskými plody.

Když už vyzkoušela všechny recepty, pomyslela si, že nastal čas vytvořit svá vlastní jídla. Teta Palmíra znala hodně věcí, ale nevěděla všechno, a Eurídice pojala podezření, že se vůbec nehodí kombinovat sušené maso s mlékem a manio-
kem. Že by se sladká *goiabada* neměla podávat s obalovanými kuřecími řízky, že pražená manioková mouka by v sobě neměla mít nádech jakéhosi kari, které nikdo neznal. Jednoho čtvrtěčního rána na sebe hodila venkovní šaty a zašla do papírnickví na rohu.

„Dobrý den, dono Eurídice.“

„Dobrý den, seňore Antônio.“

„Hledáte něco speciálního?“

„Velký linkovaný sešit.“

Antônio ukázal na hromádku sešitů v pevné černé vazbě na polici. Eurídice se zaměstnala výběrem a Antônio se zaměstnal Eurídici. Možná si Eurídičinu boubelatost tolik oblíbil kvůli dětství strávenému spánkem na objemném těle černošky Chicy de Jesus, odpovědné za výchovu Antônia a jeho bratrů, zatímco matka jen navštěvovala nejlepší salony v Riu. Také měl rád Eurídičiny oči, ohrnutý nosík, maličké ruce, malý medailonek na hrudi, buclaté kotníčky a jakékoli další místo, na které se podíval.

Eurídice se u hromádky zdržela. Měl to být sešit jejich receptů, musela si tedy z linkovaných exemplářů vybrat ten nejlepší. Prolistovala si jeden, ale našla v něm zmačkanou stránku, a vrátila ho proto na hromádku. Popadla druhý, spatřila špínu na deskách a odložila ho. Prozkoumala třetí a nenašla na něm žádné vady. Vybraný sešit chtěla předat Tinocovi,

mulatovi, který v papírnictví pracoval odnepaměti, ale Antônio ho předběhl, aby se o zákaznici postaral. Hovořili spolu o počasí, zatímco Eurídice čekala na drobné. Odešla, aniž by ji napadlo, že její poznámky ohledně deště budou pro tohoto muže znamenat vrcholný okamžik celého týdne.

Na zpáteční cestě si Eurídice radostně prozpěvovala. Prozpěvování odumřelo a radost vyprchala, když zaslechla: „Dobrý den, teta!“

Byla to Zélie, sousedka od vedle. Zélie byla velmi frustrovaná žena. Nejpalčivěji ji frustrovalo, že není Duchem svatým, který by vše viděl a věděl. Ve skutečnosti měla Zélie blíž spíše k vlkovi z Červené Karkulky než k Duchu svatému, protože měla velké oči, aby lépe viděla, velké uši, aby lépe slyšela, a velká ústa roznášející mezi sousedy ve čtvrti nejdůležitější zprávy. Zélie měla také želví krk, který vzbuzoval dojem, že se z límce vysunuje pokaždé, když objekt její zvědavosti procházel před jejím domem. Ta ženská vypadala bizarněji než ptakopysk a nevyvolávala většího údivu jenom proto, že byla pouze jednou z mnoha žen stejného druhu, jež zde v té době žily.

„Potřebujete dětem doplnit školní pomůcky?“

Eurídice si nejistě přitiskla zabalený sešit k hrudi. Rozpačitá i sama před sebou nevěděla, zda si chrání hrud, nebo sešit.

„Dobrý den, teta. To je... sešit na záznamy výdajů domácnosti.“

Druhého dne všechny ženské z ulice lamentovaly nad skutečností, že Eurídice s Antenorem mají finanční potíže.

Není se čemu divit, říkala Zélie. Eurídice neznala při nakupování v obchodě s potravinami mezí. Vždyť kdo by si mohl dovolit chodit tak často do Pedrova koloniálu a nakupovat koření? A jaké vůně se z té kuchyně linuly! Exotické vůně nepatřily do fazolí s rýží ostatních domácností. Tohle hýření muselo jednou skončit.

Jelikož Zélie nemohla být Duchem svatým, spokojila se s nižším postavením a sama sebe prohlásila za proroka. Její empirická pozorování vytvářela přesné prognózy, jež byly všechny temné, protože Zélie uměla být horší než starozákonní Bůh. „Tamhleta přivede manžela na buben,“ prohlásila se zdviženou bradou.

Zélie se nestala napodobeninou ptakopyska jen tak zničehonic – těmhle evolučním věcem chvíli trvá, než se stanou realitou. Proměna začala už v dětství, když se to, co mělo být původně darem, stalo přítěží. Po otci podělila zálibu v informacích, po matce omezený život v domácnosti. Od světa se domohla trápení, od osudu nedostatku možností. A tak se zrodila podstata drbny.

Kdo se podívá do jejích tvrdých očí, neuvěří, že byly kdysi schopné hledět bez zlomyslnosti. Kdo spatří její posměšek, toho nenapadne, že byl kdysi pouhým úsměvem. Přesto taková byla Zélie v dětství: samý úsměv a dobrosrdečný pohled. V těch málo šťastných letech považovala život za tak nesku-tečně krásný, že se bránila odpočinku a odmítala spát. *Můžu poslouchat cvrčky nebo hádat, co to v domě rachotí, mohu myslet na to, co budu dělat ráno a jak si budu odpoledne hrát,* říkala

si pro sebe s očima otevřenýma ve tmě. Ale únava si vždycky našla způsob, jak dívku ošálit, protože v určitou chvíli nad ránem usínala. Co nevidět zjistila, že byla podvedena, a tak byla ráno vzhůru jako první.

Zélie vstávala se zpěvem, jedla s úsměvem a pohybovala se hopsáním. Vymýšlela tance, rozdávala polibky a smála se vlastnímu smíchu. Všechno jí přišlo legrační – nacházet kamínky mezi fazolemi, skládat suché prádlo ze šňůry, objevovat pavučiny na stropě i zametat rohy v obýváku.

Sousedky tuhle dívčí potřestěnost zapouzely: „Potřebuje výprask.“ Ale matka na rady nedala. „Jednoho dne přijde na to, že život není tak veselý, ale nemusí to být dnes,“ říkala nostalgicky a viděla v hopsání své dcerky sebe samu před spoustou let.

Sobota představovala pro Zélii nejgeniálnější ze všech geniálních dnů. Tehdy viděla tátu poprvé v týdnu. Álvaro Staffa byl přes den reportér a v noci bohém. Když přicházel domů, děti už spaly, když se probouzel, už byly ve škole. Otcovské povinnosti plnil o víkendech, když musel zabavit děti, zatímco žena připravovala oběd. Ital se škrábal na hlavě, v rozpacích pozoroval své děti a chystal se provést jedinou věc, kterou kromě psaní a pití uměl, což bylo mluvit o tom, co napsal a o čem by mohl psát. Zélii si dával na jednu nohu, Armadinha si házel na druhou, Franciscu vždy posadil z jedné strany, Zezinhu z druhé a Carlinhosovi, Julietě a Alici říkal, aby zkrřížili nohy a sedli si na zem. Zavíral dveře do pokoje, aby neprobudil nejmenšího, a vyprávěl dětem svá reportérská dobrodružství. Jednoho dne byl v hotelu Copacabana

Palace společně s kandidátkami na Miss, jindy zase v Niterói sledoval zkázu po požáru. V cukrárně Paschoal se účastnil obědu na počest prezidenta, byl svědkem sporu o vykázní bezdomoveckých kár s odpadky z ulic centra, předání zlaté desky, kterou Santos Dummont dostal od přátel, a slavností *Bom Jesus do Monte*. Sledoval podepsání dekretů v oblasti dopravy, oheň, jež zničil barabiznu na třídě Mangue, a zatčení slepého hudebníka, který hrával v ulici Direita a staral se o dvojčata. Úplně nesmyslné zatčení, které jenom dokazovalo krutost našich policistů!

To byla jediná hodina v týdnu, kdy v domě na ulici Rio Comprido panoval klid. Kromě Álvarova chraplavého hlasu dělal hluk už jen tlakový hrnec.

Až do chvíle, kdy se prococtví Zéliiny matky naplnilo. Zélie prošla v životě dvěma tragédiemi, které ji zarazily v hopsání. První byla smrt otce. Druhá zjištění, že je ošklivá.

Álvaro Staffa objevil talent k reportéřské práci v patnácti letech. V té době už byl hotovým mužem, vyškoleným a zaučeným ulicemi Ria. V osmi letech přišel z Itálie s rodiči a v devíti osiřel. Jak se naučil portugalsky, číst a psát, proč nezemřel hladu, na mor nebo nebyl probodnut nožem, jsou tajemství, jež se dají vysvětlit jen předurčeným osudem. Prodával bonbony na lodi z Niterói a lístky na tramvajové zastávce. Čistil boty, myl okna a roznášel noviny.

Živobytí si obstarával drobnými pracemi na ulici a službou, kterou poskytoval jednomu respektovanému pánovi ve fraku, který ho jedenkrát týdně brával do hotelového pokoje

v Lapě a požadoval po něm, aby mu nahý chodil po zádech a zpíval u toho „O Sole Mio“.

Než dovršil třináct let, byl devětkrát zatčen. Uměl to s nožem a byl obávaným capoeiristou. Když došel k závěru, že už toho prožil až příliš a že nastal čas se usadit, nastínil si pro sebe „kariérní plán“, který spočíval v tom, dosáhnout povýšení na místě, kde pracoval. Z kamelota Álvaro povýšil na pozici stálého zaměstnance redakce. Byl to neuvěřitelný postup. Tehdy poprvé pracoval pod střechou.

Povýšení přišlo právě vhod. Před několika měsíci byl Álvaro propuštěn ze služeb nahého zpěváka, protože už byl příliš těžký na to, aby se procházel po zádech pána ve fraku. A jaká privilegia měl nyní k dispozici! Měl stůl jen sám pro sebe, a když zrovna nebyla práce, mohl celé odpoledne sedět u knihy!

Tento dobrý život skončil v zimě roku 1918, když se ve městě objevily první případy španělské chřipky. Nejprve onemocnělo jen pár lidí. Po týdnu už jich byla hromada tady a ještě větší jinde.

V půli října onemocněla už více než polovina obyvatel Ria. Jednoho středečního rána se objevili v redakci jen Álvaro, editor novin Camerino Rocha a typograf. Camerino se podíval na chlapce za stolem, zeptal se ho, jestli umí psát, a poslal ho do ulic s tužkou a zápisníkem.

Álvaro strávil tři hodiny chozením po Riu. Viděl muže v agonii zvracet krev a děti hovořit s již mrtvými matkami. Viděl blouznící nemocné, kteří byli vyhozeni ze svých domovů, věštce s dlouhými vousy ohlašující konec světa. Zaslechl

předsmrtné výkřiky vycházející ze zavřených oken a spočítal v ulicích stovky těl, zbytečně. Jen co dopočítal, objevil se další nebožtík. Nákladní vůz z radnice přijel naložit těla, a sotva se vydal na zpáteční cestu, spousta dalších už ležela na prahu dveří a čekala na chvíli nastávající po samotné smrti, kdy nebožtíci soupeřili o volné místo v jednom z mnoha hromadných hrobů města, jež byly den co den hloubeny.

Taková byla v příštích týdnech Álvarova rutina: dostavit se do redakce, vzít tužku se zápisníkem, vyrazit ven, zaznamenat tragédii a vrátit se s dalšími příběhy, jež byly nezbytné k tomu, aby se mohlo uzavřít vydání. Zdálo se, že je proti nemoci imunní. Jednak fyzicky, to nikdo netušil proč, ale taky duševně, protože viděl celou svou rodinu umírat na žlutou zimnici.

Když se reportéři, kteří přežili chřipku, vrátili do redakce, našli Ávara u jednoho z psacích strojů. S výjimkou víkendů a Štědrého dne býval tento chlapec vídán na stejném místě po mnoho hodin až do chvíle své smrti.

A proč Álvaro zemřel? Existují dvě verze. První je ta, že začal příliš pít, a tím přehodnotil své priority. Pro Ávara Staffu dříve byla svatba, stříhání vlasů, narozeninové večírky a to, co jedl po ránu, jen bezvýznamnými detaily, které se odehrávaly mezi tím, na čem opravdu záleželo – mezi psaním a mluvením o tom, co napsal. Napil se, aby mohl lépe hovořit o tom, co napsal a o čem by psát mohl. Pro Ávara Staffu později – toho, co příliš pil – bylo prioritou pít, aby snesl manželství, pít před a po stříhání vlasů, chodit pít na narozeninové večírky a opilý mluvit o tom, co napsal. Příběhy,

kteře vyprávěl dětem, zůstávaly někde na půli cesty. Osudy čtyř obětí strašlivé nehody autobusu na ulici Dias da Cruz zůstaly nevypovězeny, protože Álvaro začal podřimovat. Nemělo smysl, aby na něj prvorozený syn volal, bylo marné, když s ním Zélie třásla. Álvaro začínal vyprávět příběh, trochu zaklímbral hlavou, snažil se otevřít oči, ale nakonec to vzdal a nebylo způsobu, jak zjistit, kdo kromě jednoho profesora latiny ještě zahynul.

Do redakce pak přicházel s kocovinou. Slýchal Camerinovo hvízdání, a aby se dal dohromady, začal šňupat kokain. Ten čistý, německý, dodávaný přímo z Merckových laboratoří, který se prodával na černém trhu na svahu u hotelu Glória.

Hlavní dopad Álvarovy proměny se projevil na zásobách v domě. Do té chvíle byly organizovány pravidelným logistickým systémem: na začátku měsíce byla spíž plná a na konci prázdná. Jenže poté co se Álvaro odrovnal, stala se z ní už navždy spíž z konce měsíce. Ukrývala v sobě jen hrst mouky, zbyteček cukru, trošku fazolí a jednu osamocenou cibuli. Jeden banán, u něhož se neví, jak mohl přestát hlad dětí, hnědl, zatímco členové rodiny se zamýšleli nad tím, jestli už bída nabyla takového rozměru, aby jedli napůl zkažené ovoce.

Álvaro Staffa zemřel na cirhózu ve třiceti pěti letech.

Jeho přátelé, kteří této verzi smrti uvěřili, naříkali během smutečního obřadu u mrtvého nad devastujícími zlovyky kosící brazilské talenty.

Existuje i druhá verze. A to, že Álvaro, chlapec, který se vypracoval z ničeho, který se narodil jako rovně rostoucí

stromek posléze pokřivený životem a srovnaný manželstvím, měl i nadále jisté záletnické sklony. Álvaro měl rád ulici a její osobnosti. Sem tam se potěšil s nějakou mulatkou – vždycky byl na mulatky. Potom toho nechal a život šel dál.

Přesně takové měl úmysly, když jednoho karnevalového úterý poznal mulatku převlečenou za otrokyni z harému, která tančila v jednom karnevalovém procesí. Zuby měla bílé jako bělmo očí, přestože ho nebylo možné spatřit. Rosa tancovala se zavřenýma očima, s širokým úsměvem a boky hýbala pro Álvaro nevídaným způsobem. Její boky měly osobnost. Byly pevné, napnuté, silné a neodolatelné.

Álvarovi trvalo tři měsíce, než kvality těchto boků prověřil, což prováděl v pokoji, který Rosa pronajala v penzionu. Pár si celé dny vyměňoval tělesné tekutiny a sliby lásky, přičemž Rosa požadovala našeptávání v italštině a Álvaro přehlídky jejího nahého těla. Dívka se té vášni plně odevzdala. Álvaro té vášni plně odevzdal svůj penis.

Nakonec přišla chvíle, kdy Álvaro se svým penisem a italským šeptáním z pokoje penzionu náhle vycouval. Doma už žena prošla šestinedělím, a měl tedy jiné možnosti, jak se uspokojit. Rozloučil se s Rosou jako s nějakým prastrýcem. Věděl, že už ji nikdy nevidí, a bylo mu to jedno.

Rosa rozchod nepřekousla. Rozbíljala sklenice, trhala prádlo a přemítala o strychninu. Zhubla tolik, že kromě Álvaro ztratila i své boky. S kruhy pod očima a rozčuchanými vlasy přišla o práci číšnice v jedné z hospod na ulici Direita.

Mulatka Rosa polykala hořkosti první nezdařené lásky a tak by vše skončilo, kdyby nebyla dcerou šamana Oluô

Tetého, jednoho z nejváženějších v Riu. Jeho zázemí ve Vila da Pena navštěvovali nejdůležitější politici v zemi. Kočáry přijíždějící z Botafoga zastavovaly před jeho branou a vystupovaly z nich dámy, které si zakrývaly obličej klobouky a chránily se vějíři. Oluô Teté uměl uzdravovat nemocné a hovořit v mrtvých jazycích. Uměl rozmlouvat s duchy, levitovat, přivolávat déšť nebo slunce.

Když uviděl, v jakém je jeho dcera stavu, udělal to, co by udělal každý otec: sevřel ruce v pěst a prahнул po tom, aby se ten Talián smažil v pekle. V Tetého případě nebylo těžké takové přání uskutečnit, protože byl v přímém spojení s božstvy. Oluô poručil zabít krávu a požádal Rosu, aby přinesla povlečení, jež s Álvarem sdílela. Svou dceru zabalil do prostěradel umazaných od krve a modlil se nebo proklínal v nějakém neznámém jazyce. Po celý víkend bubny z kopce Cariri nepřestávaly hrát.

V pondělí ráno začal Álvaro pít.

Rosina nenávisť a otcova magie byly tak silné, že kletby uvrhnuté na Álvara se přenesly na všechny, jež svým semenem počal. Poznamenaly tak život jeho osmi dětem z manželství a šestnácti mulatským dětem v Severní zóně Ria.

João zemřel ve stejný měsíc jako jeho otec. Spatřil prázdnou Álvarovu postel, lehl si do ní s vyhrbenými zády a tři dny plakal, až ho smutek zcela pohltil. Francisca onemocněla dva týdny nato. Lékař řekl, že je to obrna a že dívka už nebude chodit.

Vdova i děti neradi vzpomínají na měsíce soužení. Ví se, že se třináctiletý Carlos stal hlavou rodiny. A že z parku

Santana vymizeli lenochodi ve stejné době, kdy rodina experimentovala s chutí exotického masa.

Hned potom byli přiřazeni k jednomu příbuznému, co bydlel v Bangu – v té době se s rodinami zacházelo trochu jako s množinami a podmnožinami v matematických operacích. Byl to dům o pěti pokojích a jedné koupelně, s Ježíšem Kristem ochraňujícím fasádu, slepicemi a mangovníky na dvoře. Na Zéliino rodinné jádro připadl jeden pokoj a poslední místo ve frontě do koupelny.

Když šla Zélie bydlet k rodině strýce, ještě u sebe měla sešit s modrými deskami, který dostala jako dárek od otce v době, kdy ještě moc nepil. „To je pro tebe, abys mohla psát, co si myslíš o světě,“ řekl. Zéliiny útlé ručky objaly Álvaroův krk a on se zavřenýma očima poděkoval za rodinu, kterou mu Bůh seslal. Žvatlavá próza prvních stránek se vyvinula ve vypracované odstavce napsané během měsíců plných trápení. Tohle byl jediný Zéliin majetek. Schovávala si ho pod matraci, kde ho objevili bratrance. Před večeří pak se smíchem předčítali několik pasáží, což způsobilo Zéliině matce problémy. Na obranu své dcery zaútočila na synovce páskem, načež ji napadl vlastní bratr. Koneckonců co je ona zač? Vždyť u nich bydlí jen ze soucitu.

Když Zélie přestala bydlet u rodiny strýce, sešit už neexistoval. Byla to pitomost a skončila v koši. Zélie měla totiž naději, že když sešit skončí v odpadcích, možná si tam s sebou vezme i výsměch bratranců.

Zélie toho přetrpěla hodně. Zaplátované oblečení i kalhotky po druhých. Přetrpěla stejné boty, které nosila řadu let; nejprve jí byly velké a později těsné. Přetrpěla posměch bratranců a nedostatek matčiny lásky, protože matka byla vždycky unavená praním a vařením pro patnáct lidí v novém domě. Zélie přetrpěla řídkou polévku i pláč nejmenších bratrů.

Nepřetrpěla však dospívání. Když si všimla dvou rostoucích fazolí na ploché hrudi, když pocítila bolesti v podbřišku doprovázené krví, když objevila touhy i obavy, u kterých netušila, odkud se berou ani k čemu jsou, její nezlomný optimismus se nalomil.

„Zélie má pusu jak vrata, Zélie má pusu jak vrata!“ křičeli nyní bratřenci.

Jednoho odpoledne, když bylo v domě málo lidí, se odebrala do koupelny. Zamkla za sebou dveře a prohlédla si svůj obličej v zrcadle. Už to nebyl obraz lehce šilhavého dítěte s velikánskou mašlí na jednom ze spánků. Byl to obraz dívky s neupravenými vlasy, nesouměrnými očima a nosem, praskajícími uhry na nesouměrném čele a obrovskými ústy s velkými rty a zuby. Byla to ohromná, zbytečně velká ústa. Dvě tlusté linky nemilosrdně rozdělující obličej. Zélie pozorovala svůj vlastní obraz a vytvářela si názor na celý zbytek života. Je ošklivá ženská.

Ve svém osudu i ve tváři měla napsáno, že bude nešťastná. Pochybnosti, které jí přineslo mládí, se mísily s nebývalou hořkostí rašící z její hrudi jako plevel na zahradě. V prvních chvílích dospívání si Zélie říkala *to je blbost, takhle nemyslí* a hořký plevel vytrhávala; on se stejně neustále vracel a rostl.

Až ho nakonec Zélie vytrhávat přestala. Opět se podívala do zrcadla a došla k závěru, že ošklivost jejího obličejce a smutek života dobře ladí s hořkostí v jejím srdci.

A tak se rodila Zélie s chladným pohledem. Jedinou věc, již po staré Zélii zdělila, bylo zaujetí životem, které bylo nyní ale zcela zvrácené. Sloužilo jenom k roztrídění lidí do krutého srovnávacího systému, který si vytvořila, aby lépe porozuměla světu. Zélie nechtěla být a ani nebyla jediným nešťastným člověkem na světě. Od té chvíle byla schopná nacházet neštěstí na každém rohu, ať už kvůli skutečným událostem, nebo drbům, které roznášela její ohromná ústa.

Poslední okamžik naděje přišel, když si Zélie vysnila veselejší život plný úsměvů. Přihodilo se to krátce předtím, než dovršila osmnácti let. Již několik měsíců si dopisovala s jedním bratrancem z druhého kolene z otcovy strany, jistým Nicolasem Staffou, který se s rodinou usadil na jihu Minas Gerais. Nicolasův otec podnikal v zábavním průmyslu a postupně se stával vlivnou osobností města Lambari. Tenhle Nicolas napsal Zélii, že přijede do Ria dohlédnout na otcovy obchody a chtěl by toho využít a zúčastnit se silvestrovského bálu Klubu demokratů. Možná by ho Zélie se sestrami ráda doprovodila? Zélie psala odpověď se staženým žaludkem. Ano, velmi ráda, půjde se sestrami.

Zélie Staffová, Zélie Staffová, říkala si s úsměvem. Život je jedna velká ironie. V poslední době spojovala své jméno s příjmeními chlapců, které znala. Zélie Camargová, Zélie Cavalieriová, Zélie Calixtová. *Kdo by to byl řekl,* pomyslela si, *že z tolika možných kombinací se vrátím ke svému rodnému*

Zélie Staffová. Zélie Staffová, Zélie Staffová. To jméno k ní pasovalo.

V té době si již Zélie uvědomovala rozměry svých úst a všechny možné příčiny znechucení, jež se s nimi spojovaly. Ale díky dopisování s Nicolasem si dělala naděje. Ze dvou důvodů: první byl ten, že se už dříve potkali, takže to byla svobodná vůle toho chlapce, že si s ní nadále dopisoval, přestože byl obeznámen s přebyčnými proporcemi jejího obličje. A za druhé, když Zélie psala, stávala se v té chvíli jednou z nejpозoruhodnějších žen své doby.

Zélie myslela jenom na bál. Potichoučku si prozpěvovala, bavila se pletením copů a v těch dnech vykouzila své poslední úsměvy podobající se těm z dětství. Ušila si vlastní šaty, světle růžový model s rozšířenou sukní a našasenými rukávy. Ušila si kabátek ze slonovinové látky určený na cestu ke vstupu a při odchodu z bálu. Koupila si nové rukavičky, investovala do klobouku na splátky a půjčila si od nejstarší sestry náušnice. Držela se rad pro krásu *Časopisu pro dívky*. Zotavila oči plátky okurky, vlasy ponořila do aloe vera a napustila si koupel s kapkami jódu, aby její pleť získala jantarovou barvu. V den bálu byla Zélie tak šťastná, až se cítila krásná.

Bál ale vůbec nedopadl dobře. Zdálo se, že Nicolas tu noc nebyl tím stejným Nicolasem, který jí psal dopisy. Choval se uctivě, ale zdrženlivě. Usmíval se, ale byl odtažitý. Hovor se vytrácel po třetí větě. Dostalo se mezi ně více kilometrů než z Lambari do Ria, což byla vzdálenost, již byli schopni tak hezky překonávat během měsíců vzájemné korespondence.

Kolem půlnoci se Zélie vzdala naděje na chvíle rozkoše, jež pocítovala při čtení Nicolasových dopisů. Nechala chlapce stát uprostřed sálu a řekla mu, že si potřebuje upravit líčení. Nicolas neodpověděl ani ano, ani ne, jen přikývl. Zélie se obrátila zády a sesypala se. Tu zajímavou ženu, kterou byla nebo kterou si myslela, že před Nicolasem je, vyměnila za smutnou a nejistou dívku. S každým krokem směrem k toaletám se její nejistota prohlubovala. Když uprostřed cesty spatřila sebe samu v zrcadlové stěně, viděla jen lehce křivou sukni, až příliš nařasené rukávy a ohyzdná vrata svých úst.

Nicolasova nevyřčená slova pozměnila dojem, který si o sobě utvořila. Došla k závěru, že na bále nikdo nechce stát po jejím boku. Neumí se oblékat. Vlasy má méně natočené, než by měly být. Růž, jež dávala jejímu obličejí jistý půvab, se už vytratila. A ta rudá rtěnka! Proč se jen rozhodla pro rudou rtěnku? Je nápadná jako dopravní značka. Zélie si našla židli v rohu salonu a zůstala tam po zbytek večera. Chtěla zmizet, to ale bylo nemožné. Její ústa by nezmizela.

Hlavní chybou večera však nebyly šaty, vlasy nebo rtěnka. V rohu sálu seděl také Plínio, chlapec útlého krku a ztrápeného pohledu budícího zdání, jako by se mu celou dobu chtělo hrozně moc čůrat. Plínio byl zvyklý se stranit ostatních a v tom rohu se cítil pohodlně. Když se Zélie přiblížila, nespátřil málo nakadeřené vlasy ani příliš velká ústa. Spatřil jen dívku, která měla stejně jako on ráda ústraní.

Vzali se nadcházející rok. Plínio Correia čtyřicet let vykonával stejnou funkci manažera ve společnosti Light v Riu de Janeiro. Jeho plat nikdy nebyl skvělý ani hrozný a jeho

ambice kolísaly mezi nulou a bezvýznamností. Od života nečekal nic jiného než *perpetuum mobile*. Cokoli neznámého pro něj vždy představovalo hrozbu. Jediným Plíniovým životním dobrodružstvím byl pětidenní výlet k vodopádům Foz do Iguaçu. Se Zélií zestárl tím obvyklým způsobem, jenž spočívá v tom, že se od partnerky každým dnem o něco více oddaloval.

Zélie ve svatbě viděla konec svých nešťastných dní v Bangu. Pak ale zjistila, že svatba byla chyba. Chyba, jež po jejím boku chrápala každou noc. Když Zélie viděla, jak Plínio spí s otevřenou pusou, přemýšlela nad průměrností svého života. Myslela na Nicolase. Na to, že se měla ten večer trochu víc snažit. Hloubala nad tím, jaké by to bylo být královnou kasín v Lambari místo manželky nějakého pana nikoho z Tijucy.

Zélie však neví, že za Nicolasovým odcizením není její bídný intelektuální výkon ani nedokonalý vzhled. Toho večera došlo jen k tomu, že se chlapec navyklý na tucet zlatokopek z Lambari předávkoval dojmy, jakmile na bále Klubu demokratů spatřil tolik zajímavých dívek z Ria. *Tobhle město je ráj*, pomyslel si. Nebylo složité přehodnotit své priority, odsunout svatbu na konec seznamu a dát přednost několika rokům experimentování.

Možná to byla práce Oluô Tetého (poté co ho zklamala osmá mulatka, ztratil šaman trpělivost a uvrhnul na všechny ženy z Ria klatbu). Pravdou je, že od dob Rosiny matky ženy z Ria čelí prokletí, že jsou krásné a inteligentní, ale je jich tolik, že si tamější muži mohou dovolit luxus nebýt pouze s jednou z nich.

A tak se přihodilo, že Zélie skončila v Tijuce vědoma si toho, že se odtamtud už nikdy nedostane. Ve skutečnosti to nebylo tak hrozné místo k žití; bylo o dost lepší než zadní pokojík, který obývala v Bangu. Jenomže tahle nová Zélie už nedokázala rozpoznat dary osudu. Manžela vnímala jen okrajově, děti neoplývaly krásou a dům byl skromný. Zélii obklíčily omyly. Ta holčička, která měla kdysi modrý sešit, prozkoumávala svět i nadále, ale jen aby kolem sebe nacházela samé vady, jež viděla jen ona sama.

Když jí sousedka nepozdravila, nebylo to proto, že ji neviděla, ale protože ji ignorovala. Jestliže byly v guavě červi, trhovce to jistě věděl a chtěl Zélii podvést. Když dona Irene ztloustla, tak proto, že byla nešťastná. Když zhubla, měla depresi. Dcera pekaře vypomáhala u pokladny jistě jen proto, aby našla manžela, když ale nepomáhala, byla líná. Kmotřenka ukazovala dobré známky, jen aby se chlubila, když ale žákovskou knížku schovávala, byla hloupá.

„A ty budižkničemu. Neumíš nic jiného, než poslouchat to rádio!“ Zélie zkřížila ruce na prsou a zvedala k manželovi bradu.

Plínio seděl ve svém rohu a neodpovídal. Zasáhl ho neduh postihující mnoho mužů – po několika letech manželství se rozhodl už jen mlčet. Po měděné svatbě ze sebe dokonce vydal méně slabik, než kolikrát si odříhl.

Neustálá nespokojenost Zélii pozměnila vzhled. Hodně se totiž šklebila; u loupání dýně, u čištění ucpaného dřezu, nebo když utírala prach z nejvyšších polic. Zpočátku škleby s jejím mladým obličejem neladily, ale později se staly součástí

jejího výrazu. Kolem očí se jí v důsledku probdělých nocí vytvořily fialové kruhy. V dětství šťastná Zélie se spánkem zápolila a v pozdějších letech se spát odnaučila úplně. A jak by jí aspoň krátký spánek udělal v jejím nudném životě dobře! Ale nic. Zélie probděla noc za nocí, což kruhy pod očima jen zvětšovalo a zhoršovalo špatnou náladu. V letech nevinnosti vytoužená nespavost se později stala závažím, které si s sebou Zélie táhla po zbytek svého života.

Po nějaké době Zélie při pohledu do zrcadla rozladěně odvracela pohled. Bylo těžké určit, zda je zatrpklá kvůli své ošklivosti nebo ošklivá ze své zatrpklosti. Vysvobození představovalo okno. Z něho mohla pozorovat vše, co nemělo nic se Zélií společného. Z něho taky pozorovala Eurídici, dívku, která nevypadala, že je spokojená se životem v domácnosti, a která zasluhovala kritiku, již Zélie tak ráda uštěďovala.

„Zkrachuje. Zapište si, co říkám. Eurídice umí jen strojit hostiny, ale za pár let bude jen o chlebu a vodě.“